בית אהרן — בשלח

ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא וכו':

הנה זה ידוע כי דרך ארץ קדמה לתורה. היינו כי הקליפה קדמה לפרי. ואי אפשר להיות פרי אם לא שמתחילה יהיה קליפה וגם הקליפה הוא שומר לפרי. וכך מובן. שעבדות כל ישראל קודם מתן תורה הי' בבחי' ד"א היינו לברר היש הגשמי כמו שכתוב בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה. ואחר שבירורו היש הגשמי היו יכולים לבא לבחי' התורה. וזהו שאמר ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים. לפי שמבחי' דרך ארץ יכול האדם ליפול ממדריגתו. כמאמר הכ' כי קרוב הוא כי אמר וכו' בראותם מלחמה ושבו מצרימה:

והנה התורה ישנה בכל זמן וצריך כל איש להתנהג כן בעבודת השי"ת בזו הדרך. מתחילה בדרך ארץ היינו כל עסק התפלה שהוא חיי שעה שזה נקרא דרך ארץ. ואחר התפלה צריך לבא לבחי' התורה היינו חיי עולם. וצריך להיות שני הבחינות כמאמר הגמרא כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה. ויפה תלמוד תורה עם דרך ארץ. ועפ"י זה יוכל להיות הפירוש בכל עת יהיו בגדיך לבנים. היינו מתחלה צריך לברר היש שנקרא בגדים. ואח"כ ושמן על ראשך אל יחסר. היינו התורה אל יחסר. כי המצות נקראים על שם לבושין. וצריך מתחלה להיות סור מרע ולמאוס ברע בתכלית ואח"כ ועשה טוב. ואח"כ ושמ"ן על ראשך. היינו פנימיות התורה. אל יחסר. וד"ל:

דבר אל בני ישראל וישובו וגו'. שיעשו תשובה וגו' בין מגדו"ל. הוא מגדול עוז שם י"י. ובין הים. לפני בעל צפון (חסר) נכחו תחנו על הים. כל מקום שאיש ישראל רוצה לעשות תשובה מוכרח לעמוד לפניו כנגד:

ואמר פרעה לבני ישראל. היצה"ר אומר לו נבוכים הם בארץ. שאין אתה יכול לעשות תשובה מחמת שאתה משוקע בהבלי עולם. סגר עליהם המדבר הוא סוגר עליהם את הדיבור. וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם. היצה"ר רודף מאוד. ואכבדה בפרעה ובכל חילו אפילו ממנו יתגדל כבוד י"י כמ"ש ופרעה הקריב. הקריב את ישראל לאביהם שבשמים. כי גם טובתו הוא זה:

זה אלי ואנוהו. איתא במדרש. בעוה"ז אנו אומרים פעם אחת זה. שנאמר זה אלי ואנוהו. ולעתיד אנו אומרים שני פעמים זה. שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה י"י קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו. עכ"ל:

ונוכל לומר כי תכלית העבודה והעשיות שצריך האדם לעשות בזה העולם הוא רק לתשלום הקומה. ולעשות העוה"ז והעוה"ב שוין. כי למעלה יש קומה שלימה כידוע. וצריך האדם לעשות בעוה"ז ג"כ קומה שלימה ויהיו ב' קומות שלימות. וזהו פי' הכתוב ואולך אתכם קוממיות. היינו שני קומות העוה"ז והעוה"ב. כי בעוה"ז יש ג"כ קומה שלימה. כי יש מארי דידן ומארי דעיינין ומארי דאודנין ומארי דרגלין ומארי דברית שצריכין כל ישראל להתייחד בלב ונפש אחד לאביהם שבשמים. ויהיה קומה שלימה. כי כל זמן שיש פירוד אין הקומה שלימה וזהו מ"ש בהגדה על אחת כמה וכמה היינו שצריכים להתייחד באחדות גמור כדי להשלים הקומה היינו כל אחד ואחד יעשה דבר שלו. מארי דעיינין יעשו בעיינין. וכשעושין לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה בשם כל ישראל נכללין כל ישראל באותו העשיה ונעשים כולם מארי דעיינין. ומארי דאודנין יעשו באודנין בשם כל ישראל. ונעשים כל ישראל מארי דאודנין. וכן כולם כשיעשו בשם כל ישראל ויהיה אחדות בין כל ישראל אז יהיו נעשים קומה שלימה גם בעוה"ז:

וזהו פי' הפסוק. זאת קומתך דמתה לתמר. היינו קומה שלך שיהיה בשלימות גם בעוה"ז צריך להיות כתמר מה תמר עליו שלו נכללין זה בזה. כך הקומה שלך אינו יכול להיות בשלימות עד שיוכללו כל ישראל יחד כמאמרינו מקודם. עכ"פ נמצא שכל עשיות שאנו עדת ישראל עושין אינם רק להשלים הקומה אבל הוא עדיין אינו בשלימות. אבל לעתיד יהיה וודאי הקומה שלימה בתכלית השלימות ושום היפך לא יהיה שם הן בגשמיות והן ברוחניות. וזהו פי' המדרש. בעוה"ז אנו אומרים פעם אחת זה. כי בעוה"ז הקומה אינה בשלימות רק שצריכים לעשות שיושלם הקומה. ולכך אנו אומרים זה אלי היינו הקומה של עולם העליון. ואנוהו אף אני לעשות גם כאן הקומה בשלימות. אבל לעתיד לבא יהיה בוודאי קומה של עוה"ז ג"כ בשלימות אז אנו אומרים שני פעמים זה. פעם אחת הנה אלהינו זה היינו אלקותו שהיה צריך להשלים בעוה"ז ועכשיו נשלם. קוינו לו וגו' והוא עפ"י מה שאמרנו על הפסוק קוה קויתי י"י ויט אלי. קוה הוא מלשון קו היינו שצריכים לעשות קו להתקשר בי"י ויריאיו. ואז ויט אלי. וזהו ג"כ הפירוש של קוינו לו. היינו ע"י מה היה זה אלקינו שיושלם גם בעוה"ז ע"ז אמר ע"י שהיינו מקוים לישועתו. וגם נתקשרו עמו בחביון עוזו בקשר של קיימא. עי"ז ויושיענו. זכינו שגם הקומה של עוה"ז יהיו בשלימות גמור כאשר תחזינה עינינו. ופעם שני זה י"י קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו. היינו קומה של עולם העליון ואז יהי' ואולך אתכם קוממיות. שני קומות כנ"ל. ולכך בשירת הים נאמר אז ישיר וכו' את השירה הזאת ל' נקבה. שלא הי' גאולה בתכלית השלימות ועדיין לא הי' נשלם הקומה. ומאז התחילו כל ישראל לעשות בירורים כדי שיעשה קומה שלימה. ולזה אמרו בשירת הים זה אלי ואנוהו כנ"ל. אבל לע"ל יהיו אומרים בלשון זכר. שאז יהי' גאולה שלימה בתכלית השלימות. היינו שיושלם השני קומות של עולם העליון ושל עולם התחתון:

איתא במדרש. בשעה שעלו ישראל מן הים בקשו המלאכים לומר שירה. אמר להם הקב"ה המתינו שיאמרו ישראל מקודם שנאמר קדמו שרים אחר נוגנים. בקשו הנשים לומר שירה ולא הניחו המלאכים ואמרו מקודם. אמר השמים איני מקבל דבריכם רק הנשים יאמרו תחלה ואחר כך המלאכים שנאמר בתוך עלמות תופפות. העלמות היו בתווך שנאמר ואשמע אחרי קול רעש גדול כו'. עכ"ל המדרש. וק' מה ראי' מזה הפסוק:

ונוכל לומר. כי ישראל הם במדריגה גדולה יותר מהמלאכים כי המלאכים הם בחינת עבד כי אין להם רק מה שמצווים אותם ונקראים עומדים. אבל ישראל הם בחי' בן שהם הולכים תמיד למעלה למעלה ע"י עשיות שלהם ונקראים מהלכים כמ"ש ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה. ופי' רש"י שאין להם קפיצין פי' שאינם יכולים לקפוץ למעלה ממדרגתם כלל. אבל ישראל נקראים הולכים. כי עפ"י התורה והמצות שהם מקיימים הולכים ממדריגה למדריגה עד שנקראים בנים למקום. ואמרו על הים זה אלי ואנוה"ו שאעשה לו דירה לדור בתוכה כדמתרגם ואבני ליה מקדש. ומה היא הבית של הקב"ה הלא כתיב השמים ושמי השמים לא יכלכלוך. רק באמת. עיקר הדירה שלו בהתחתונים. ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם בתוכו לא נאמר אלא בתוכם ע"י הירא יראת י"י היא אוצרו ועי"ז הם נעשים בנים למקום ויכולים לעלות למדריגה יותר גבוה מהמלאכים. וע"ז נאמר במקהלות ברכו אלקים י"י ממקור ישראל. כפי ששמעתי מא"א אדומו"ר וצ"ל שישראל מתברכים ממקור ומשיגים בשם מה שאין המלאכים יכולין להשיג. ולזה שירת ישראל קודם לשיר של המלאכים. ומה שאמר המדרש שהנשים אמרו ג"כ מקודם יש לזה רמז בזוה"ק בשירת הים על פסוק עוז וזמרת יה. מביא הפסוק אחור וקדם צרתני כידוע שהיו דו פרצופין ולזה כתיב ואשמע אחרי קול רעש גדול:

ויאמר י"י אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. היינו שאני נותן לכם כל השפעות טובות מן השמים קודם. וכפי דאיתא במדרש ע"פ מי הקדימני ואשלם. כי באמת נותן הקב"ה כל דבר לישראל הן גשמיות והן רוחניות והעיקר הוא שיעלו כל דבר שהם עושים להקב"ה והקב"ה נותן לכל יום אור חדש לזה העולם ומחוייבים אנו בכל יום להעלות הכל להקב"ה. וזהו הנני ממטיר לכם לח"ם מן השמים. כי כל דבר נקרא בשם לחם. גם מה שלמעלה מזה העולם. כידוע לחם עולא מזל"א:

ולקטו דבר יום ביומו. היינו שמחוייבים ישראל להעלות בכל יום כל דבר שנצרך להעלות ולברר ולא להניח מיום זה על יום מחר כי כל יום אינו שוה לחבירו וכל הדברים שצריך לתקן ביום זה אינו שייך לחבירו כי כל יום יש לו אורות חדשים ובירורים אחרים שצריך לברר בזה היום. רק בשבת אין ברורים. לכן כתיב והיה ביום הששי [אולי צ"ל והי' משנה על אשר ילקטו וגו'] וגו' לקטו לחם משנה. כי מי שאינו מכין בע"ש אין לו מה שיאכל בשבת. לכן צריך בע"ש לעשות ברורים מזה היום וגם להכין עצמו על ש"ק והכינו את אשר יביאו כי כל המעשים והעובדות של הששה ימים זמן עלייתן הוא בשבת. כי כל הששה ימים הם תיקון עשיית הל"ט מלאכות. ובשבת ע"י השביתה והעונג מתעלים כל הששה ימים. וד"ל:

עוד נוכל לאמר על הפסוק ויאמר י"י אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. הגם שמסברא היה צריך להיות מן הארץ. רק שהרצון של השי"ת הוא לקשר עולם תחתון בעליון ועליון בתחתון. הגם שעולם התחתון הוא בשפלות מאוד. עכ"ז אי אפשר להשפיע כל ההשפעות וברכות והמתקות רק ע"י מעשה התחתונים ע"י שיצא העם ולקטו דבר יום ביומו יוגמרו הבירורין:

איתא במדרש. ע"פ ויאמר י"י אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. הה"ד והוא מרומים ישכון מצדות סלעים משגבו כו'. ובסוף המדרש איתא שהקב"ה מאכיל לצדיקים בג"ע פירות מעץ החיים. ומי מברך תחלה הכל חולקין כבוד להקב"ה שהוא יצוה לברך עד שהקב"ה אומר למיכאל ומיכאל לגבריאל וגבריאל לאבות העולם וכו' עד שהם חולקין כבוד לדוד והוא אומר כוס ישועות אשא וכו' ועליהם שיבח דוד ואמר מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך וכו':

הנה זה ידוע כי המן הי' דבר רוחני בעצמו מאוד. והוא היה הכנה לתורה כמו שאמרו חז"ל לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן. כי באמצעות המן נזדככו ישראל כמ"ש מספ"ר נפשותיכם מלשון ספי"ר שהאיר נפשותם והסיר מהם הגשמיות. וכפי ששמעתי מא"א אדומו"ר זצוק"ל. על פסוק בשבתנו על סי"ר הבשר. שהסיר גשמיותן. באכלנו לחם לשובע. היינו רק לשובע. כמ"ש צדיק אוכל לשובע נפשו. להשביע הנפש. ומסתמא מאחר שהיה המן הכנה לתורה מסתמא היה בחינתו כמו בחינת התורה. וכמו שהתורה נתנה לישראל מכל הששה קצוות מעלה ומטה ומארבע רוחות העולם. וכמ"ש ששמעו מכל הרוחות. כן היה המן בחינתו ג"כ משששה קצוות ומכל המלאכים כמו שנקרא לחם אבירים. ממיכאל וגבריאל. והטעימן מעץ החיים. וזהו הבחי' עצמה שטועמים הצדיקים בג"ע. לכן מכבדין זה לזה לברך עד שמגיע לדוד הע"ה. כי נכללו כל הששה קצוות בזה. ולזה אמר דהע"ה מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך:

ויאמר י"י אל משה כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע וגו'. הנה הדקדוקים רבו בזה הפסוק. א' למה הזכיר זאת וזכרון. עוד קשה מהו שאמר ושים באזני יהושע כיון שאמר הכתוב כתוב זאת זכרון בספר יכול כל אחד מישראל לקרות ולראות שצריך למחות זרעו של עמלק:

והנה חז"ל אמרו. כתוב זאת. מה שכתוב כאן ובמשנה תורה. זכרון מה שכתוב בנביאים. בספר מה שכתוב במגילה. ולהבין כל זאת. נקדים תחלה פי' הפסוק מאת י"י היתה זא"ת היא נפלאת בעינינו:

הנה ידוע שזא"ת נקרא חיות אלהות הנמשכת בכל נברא ונברא להחיות מאי"ן לי"ש. וז"ש מאת י"י היתה זא"ת כי בחי' זא"ת מקבל מאת הוי"ה ית"ש. אך היא נפלאת בעינינו. היינו שהוא מופלא ומכוסה מהנבראים שאין הנבראים מרגישים החיות אלקות מחמת שעיני בשר לנו ואין אנו רואים החיות. וזהו שמסיים הכתוב היא נפלאת בעינינו:

ועוד י"ל. מאת י"י היתה זא"ת. כי בחי' זאת נתהווה מאת השם ב"ה. אך צריך להבין איך אפשר להיות בחינת זא"ת מאור אין סוף ב"ה וב"ש אשר לאו מכל מדות אלין כלל. לזה אמר הכתוב היא נפלא"ת ל' פל"א. ע"ד ומפליא לעשות שקושר דבר רוחני עם דבר גשמי. ולשון פלא עליון כי ראשית הבריאה היה מצד כי חפץ חסד הוא. כמבואר בעץ חיים. ואח"כ תלוי במעשה התחתונים ע"י תורתן ועבודתן של ישראל. וזהו הפירוש בעינינו היינו שנשמות ישראל מייחדים ומקשרים בחי' הזא"ת לקוב"ה. וזה שאמר הכתוב כאן

כתוב זא"ת זכרו"ן בספר. כי זכרון נקרא בחי' יסוד כמאמר הכתוב זכ"ר רב טו"בך יביעו. ונאמר אמרו צדי"ק כי טו"ב. וצריך לקשר בחי' זא"ת לזכרו"ן בספר. כי הנה כתיב עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים. עי"ן היינו בחי' הצדיקים ומנהיגי הדור הרואים חיות אלהות ומרגישים בכל רגע ורגע ואינם נפרדים מאתו י"ת אפילו רגע אחת. וזה נקרא בחי' עי"ן רואה. וע"ז מסיים ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים. ע"ד מאמר הכתוב אז נדברו יראי י"י איש אל רעהו. ויקשב י"י וישמע ויכתב ספר זכרון. כי ספר נקרא תורה שבע"פ. היינו התורה שכל צדיק וצדיק מחדש בתורה. כי כל אדם הוא בריה חדשה ואין אחד דומה לחבירו כי אם היה אחד דומה לחבירו היה אחד מיותר. וזהו אז נדברו יראי י"י איש אל רעהו ויקשב י"י וישמע. היינו אוזן שומעת. ויכתב ספר זכרון לפניו:

אך צריך להבין למאי אמר כאן ספר קודם לזכרון. ואצל מחיית עמלק כתוב זאת זכרון בספר. זכרון קודם לספר. כי יש שני בחי' ספר וסיפור. כי יש בחי' אתערותא דלתתא ואתערותא דלעילא. ולזה כשאמר כאן אז נדברו יראי כו' מלמטה. ואח"כ ויקשב י"י היינו מלמעלה לפיכך הקדים כאן ספר לזכרון. כמו שדברנו. ספר נקרא תורה שבע"פ. ומייחד הכל למעלה הנקרא זכרון לפניו. ושם אצל מחיית עמלק כתיב ויאמר י"י אל משה מלמעלה למטה לפיכך הקדים זכרון לספר. היינו בחי' הנקרא ספ"ר. וד"ל:

ושים באזני יהושע. כי הנה אמרו חז"ל פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה. נמצא כי בחי' יהושע מקבלת ממשה והוא המשפיע לישראל בכל דור ודור. וידוע מאמר רז"ל אלמלא תפלתם של ראשונים אנו לא באנו לעולם. וזהו בחי' אלדד ומידד מתנבאים במחנה ויש ע"ז שני דעות בגמרא. חד אמר ולא יספו לא פסקו. וחד אמר לא הוסיפו. ולכאורה קשה למה נצרך להם הנבואה לפי שעה. אכן הענין הוא כי הם התנבאו יהושע מכניס כו' לזאת היתה הנבואה צריכה לדורות. היינו בחי' הנמשכת מזא"ת וזכרו"ן לספר ומסיים הכתוב מלחמה לי"י בעמלק מדור דור זהו בחי' אלדד ומידד. אלדד. היינו ההשפעה הנמשכת מלמעלה למטה:

ויבן משה מזבח ויקרא שמו י"י נסי. איתא ע"ז במדרש ויקרא שמו י"י נסי. נסן של ישראל הוא נסו. שמחתן של ישראל הוא שמחתו. וישועתן הוא ישועתו. שנאמר נגילה ונשמחה בישועתו. ונאמר וגלתי בירושלים ושששתי בעמי ונאמר כמשוש חתן על כלה ישיש עליך אלקיך: ע"כ

ונוכל לומר כי הנה על ויקרא שמו י"י נסי. פרש"י לא שהמזבח קרוי י"י אלא כשמזכירין שם המזבח וכו'. נסי הוא לשון נס כמשמעו ול' נשיאת ראש כמו שא נס. ונסן של ישראל להרמתן כביכול נסו. וישועתן היא ישועתו שנאמר נגילה ונשמחה בישועתו. וכי האיך שייך אצלו כביכול ישועה. רק שהגם שהעוה"ז הוא בתכלית השפלות והפחיתות עכ"ז הבירורין וכל העליות וכל ההשפעות הכל תלוי בעולם התחתון. ונאמר מני אפרים שרשם בעמלק. העלי' וההתנשאות של אפרים הוא עיקר שרשם של עמלק. ולמה כתב שרשם לפי שהוא רצה לעקור כל השורש כמאמרם ז"ל. שהיה חותך מילות וכו' שהוא ערלת וקליפת הברית ומשה שהיה ניסן של ישראל. על ידו

ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב. חרב נוקמת נקם ברית. ושמחתן של ישראל הוא שמחתו כמ"ש כמשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך. ואימתי כשיעקור שמו של עמלק ואז יהיה יחוד עולם העליון בתחתון: